

Katarzyna Wojtaszyn

Stosowanie instytucji tymczasowego zajęcia mienia ruchomego w postępowaniu przygotowawczym – aspekty praktyczne

Jednym z najważniejszych narzędzi w walce z przestępczością jest stosowanie mechanizmów prawnych pozwalających na skuteczne pozbawianie sprawców przysługujących im z popełnianych przestępstw. W literaturze przedmiotu wielokrotnie podkreśla się, że pozbawienie sprawców „owoców” popełnionego przestępstwa jest najdotkliwszą karą i stanowi efektywny sposób zwalczania zorganizowanej przestępczości¹. Działanie to ma na celu także pozbawienie ich możliwości prowadzenia dalszej działalności przestępczej, które wiąże się z ponoszeniem dużych nakładów finansowych. Majątek, głównie ten nielegalnie uzyskany, zwykle przenoszony jest na rzecz zaufanych osób trzecich, bądź transferowany za granicę. Działania te mają uniemożliwić przeprowadzenie zabezpieczenia majątkowego².

Wzrost zainteresowania problematyką postępowania zabezpieczającego w polskim procesie karnym ma związek z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, a tym samym z koniecznością stosowania systemu prawnego tej organizacji w wewnątrz krajowym obrocie prawnym, w tym także w relacjach z innymi państwami członkowskimi. W zakresie zabezpieczenia majątkowego niezwykle istotne znaczenie mają przepisy ramowej decyzji Rady UE nr 2003/577/WSiSW z dnia 22.07.2003 r. w sprawie wykonywania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych, na podstawie których m.in. ustalono zasady stosowania przez państwa członkowskie postanowień o zabezpieczeniu majątkowym, wydanych przez organ sądowy innego państwa członkowskiego w ramach postępowania karnego³.

Instytucja stosowania zabezpieczenia majątkowego, na gruncie przepisów polskiego kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego, została zastrzeżona wyłącznie dla prokuratora i sądu. Niemniej jednak, podkreślenia wymaga fakt, że niezwykle istotny wpływ na przebieg postępowania zabezpieczającego mają działania organów innych niż prokurator, którym powierzono prowadzenie postępowania przygotowawczego, jak np. Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Policji czy Straży Granicznej. Rola tych organów sprowadza się m.in. do zajęcia mienia ruchomego poprzez dokonanie tymczasowego zajęcia i wskazania prokuratorowi składników mienia podejrzanego, podlegających zabezpieczeniu⁴. Organy te, z racji przyznanych kompetencji ustawowych, poza czynnościami procesowymi mają również prawo do prowadzenia działań o charakterze operacyjno-rozpoznawczym.

¹ Zob. np. W. Filipkowski, *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Kraków 2004, Zakamycze, s. 344; K. Liszewski, D. Najmoła, K. Wiciak, *Śledztwo finansowe*, Szczytno 2006, WSPOL, s. 11; M. Prengel, *Środki zwalczania prania pieniędzy w ujęciu prawnoporównawczym*, Toruń 2003, Dom Organizatora, s. 376 i nast.; B. Kurzępa, *Przesłanki stosowania zabezpieczenia majątkowego oraz tymczasowego zajęcia mienia w postępowaniu przygotowawczym*, „Prokurator” 2005, nr 4, s. 7.

² B. Kurzępa, *Przesłanki stosowania zabezpieczenia...*, s. 7 - 8; D. Bunikowski, *Przepadek korzyści majątkowych pochodzących z popełnienia przestępstwa jako środek karny*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 5, s. 68 - 69.

³ Dz.Urz. UE L196/45 z 2.08.2003.

⁴ K. Liszewski, D. Najmoła, K. Wiciak, *Śledztwo finansowe*, s. 9 - 10.

W niniejszym artykule zostanie omówiona głównie problematyka dotycząca stosowania instytucji tymczasowego zajęcia mienia ruchomego w postępowaniu przygotowawczym. Dla pełnego zaprezentowania podjętej tematyki niezbędne jest uwzględnienie przesłanek prawnych, jednak zasadnicze treści przedstawionego tekstu koncentrują się na aspektach proceduralnych związanych z przeprowadzaniem tymczasowego zajęcia tego typu mienia. Zagadnienia praktyczne nie znajdują się bowiem w kręgu zainteresowania badaczy zajmujących się tym problemem.

Problematyka zabezpieczenia majątkowego ściśle związana jest – obok instytucji tymczasowego zajęcia mienia ruchomego – również z procesem ustalenia składników majątkowych osób podejrzanych. Ze względu na zakres i charakter artykułu zagadnienie to zostało jedynie zasygnalizowane i poddane ogólnej charakterystyce.

Zabezpieczenie majątkowe jest środkiem przymusu stosowanym wobec podejrzanego, a jego celem jest zagwarantowanie realizacji rozstrzygnięcia co do odpowiedzialności karnej. Zgodnie art. 291 kpk i następnymi w razie popełnienia przestępstwa, za które można orzec grzywnę, przepadek, nieważkę lub świadczenie pieniężne albo nałożyć obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, może z urzędu nastąpić zabezpieczenie wykonania orzeczenia na mieniu oskarżonego, a także zabezpieczenie roszczeń o naprawienie szkody w razie popełnienia przestępstwa przeciwko mieniu lub wyrządzenia przestępstwem szkody w mieniu. Postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym w postępowaniu przygotowawczym wydaje prokurator, w postępowaniu sądowym zaś – sąd.

Skuteczne wykonanie kar i zastosowanie środków karnych niejednokrotnie byłoby niemożliwe lub nieskuteczne, gdyby na etapie prowadzonego postępowania przygotowawczego nie dokonano zabezpieczenia majątkowego. *Dostatecznie wczesne i sprawne zabezpieczenie może być warunkiem właściwej i całkowitej realizacji wyroku skazującego dla oskarżonego na kary i środki karne o charakterze majątkowym oraz zasadzającego roszczenia odszkodowawcze*⁵.

W rozdziale 32 *Kodeksu postępowania karnego* przewiduje instytucję tymczasowego zajęcia mienia ruchomego, którą poprzedza zabezpieczenie majątkowe. Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego jako środek przymusu procesowego jest instrumentem prawnym, który może przyczynić się do skutecznego przebiegu postępowania zabezpieczającego. Zaniechanie dokonania tej czynności może niejednokrotnie mieć wpływ na niemożność wykonania przyszłego orzeczenia sądu. Z drugiej jednak strony należy pamiętać, że jej nieprawidłowe wykonanie może skutkować naruszeniem prawa do poszanowania mienia⁶. Mimo, że przepisy odnoszące się do stosowania tymczasowego zajęcia mienia ruchomego wydają się jasne, praktyka pokazuje, że ich interpretacja nastęrcza wiele trudności. Jednym z problemów związanych z prawidłowym przeprowadzeniem tej czynności jest np. kwestia prawidłowego sporządzenia dokumentacji.

Stosowanie instytucji tymczasowego zajęcia mienia ruchomego – co podkreśla się w literaturze przedmiotu – możliwe jest nie tylko na etapie postępowania przygoto-

⁵ Tamże, s. 14.

⁶ P. Starzyński, *Postępowanie zabezpieczające w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007, C.H. Beck, s. 265.

wawczego, ale i sądowego⁷. Zagadnienia poruszone w tej publikacji koncentrować się będą właśnie na kwestiach związanych z postępowaniem przygotowawczym. Tymczasowe zajęcie mienia może być przeprowadzone nie tylko po wszczęciu postępowania przygotowawczego, lecz także w trybie czynności, o jakich mowa w treści art. 308 kpk, w niezbędnym zakresie.

Przesłanki tymczasowego zajęcia mienia

Czytając treść art. 295 § 1 kpk, można wyodrębnić przesłanki, których łączne występowanie warunkuje prawne przeprowadzenie tej czynności. Zgodnie z jego treścią w *razie popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 291 KPK, Policja może dokonać tymczasowego zajęcia mienia ruchomego osoby podejrzanej, jeżeli zachodzi obawa usunięcia tego mienia*⁸. Uprawnienia te, stosownie do art. 312 kpk przysługują także jednostkom Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Straży Granicznej, Służby Celnej, Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz, na podstawie przepisów szczególnych, innym organom, np. Państwowej Inspekcji Handlowej.

Przestępstwa określone w art. 291 kpk

Tymczasowego zajęcia mienia ruchomego można dokonać tylko w razie popełnienia przestępstwa, za które orzeczone mogą być:

- grzywna,
- przepadek,
- nawiązka,
- świadczenie pieniężne,
- obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę,
- zabezpieczenie roszczeń o naprawienie szkody w sprawach o przestępstwo przeciwko mieniu, lub gdy przestępstwem wyrządzono szkodę w mieniu.

Podmiot, wobec którego można stosować tymczasowe zajęcie mienia ruchomego

Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego może być dokonane wyłącznie na mieniu osoby podejrzanej lub podejrzanego. Kodeks postępowania karnego, w art. 71, definiuje wyłącznie pojęcie *podejrzanego*, brak natomiast ustawowej definicji pojęcia *osoby podejrzanej*. *Podejrzany jest osoba, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego*⁹. Za osobę *podejrzaną* uznaje się zaś osobę, którą podejrzewa się o popełnienie prze-

⁷ Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego może być dokonane na etapie postępowania sądowego, a więc po wniesieniu aktu oskarżenia, jednakże organy uprawnione do jego przeprowadzenia, m.in. ABW i Policja, nie mogą *ex officio* dokonać tego zajęcia w przypadku uzyskania informacji o podejmowaniu przez oskarżonego działań mających na celu usunięcie składników majątkowych. Tymczasowe zajęcie mienia może natomiast zostać dokonane na podstawie postanowienia o przeszukaniu/żądaniu wydania rzeczy wydanego przez sąd.

⁸ Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 ze zm.

⁹ *Ustawa z dnia 6.06.1997 r., Kodeks postępowania karnego*, Dz.U. z 1997, Nr 89, poz. 555 ze zm. (art. 71 kpk).

stępstwa, przypuszcza się, że je popełniła, ale której nie przedstawiono jeszcze zarzutu jego popełnienia i której bez wydania takiego postanowienia nie postawiono zarzutu w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego¹⁰.

W praktyce przesłanka ta jest często błędnie interpretowana (szczególnie przez nie-doświadczonych funkcjonariuszy), wskutek czego wywodzą oni przekonanie, że mienie ruchome można zająć tylko od podejrzanego albo od osoby podejrzanej. Z punktu widzenia prawnego nie ma natomiast znaczenia, czy mienie podlegające tymczasowemu zajęciu znajduje się (jest przechowywane) w miejscu zamieszkania podejrzanego albo osoby podejrzanej. Ważne jest jedynie, aby mienie to było własnością tej osoby. Wiele prowadzonych spraw pokazuje, że mienie należące do podejrzanego (osoby podejrzanej) nie jest przechowywane w miejscu jej zamieszkania bądź też jest użytkowane przez osoby trzecie. Innym aspektem tego zagadnienia jest kwestia mienia, które widnieje jako własność osób trzecich, jednak z ustaleń wynika że stanowi własność podejrzanego (osoby podejrzanej) i zostało przeniesione na osobę trzecią w celu m.in. zapobieżenia zajęciu.

Rodzaj mienia podlegającego zajęciu

Kolejną przesłanką stosowania instytucji tymczasowego zajęcia mienia jest rodzaj mienia, które może zostać zajęte. Artykuł 295 § 1 kpk wskazuje jednoznacznie, że może to być wyłącznie mienie ruchome. Należy pamiętać, że o ile przepisy cywilistyczne nie mają zastosowania do tymczasowego zajęcia mienia, to jednak może ono dotyczyć rzeczy ruchomych w rozumieniu prawa cywilnego, co do których może być skierowana egzekucja¹¹.

Przedmiotami wchodzącymi w zakres mienia ruchomego podlegającego tymczasowemu zajęciu mogą być także dokumenty, które uprawniają do otrzymania sumy pieniężnej, np. los loteryjny, weksel, bony premiowe, książeczki oszczędnościowe, obligacje, akcje, listy zastawne, polisy ubezpieczeniowe bądź dokumenty zawierające obowiązek wypłaty odsetek, kapitału, udziału w zyskach albo stwierdzenie uczestnictwa w spółce¹². Tymczasowemu zajęciu podlegają także pieniądze polskie i zagraniczne, monety będące numizmatami, złoto, platyna oraz inne rzeczy przedstawiające wartość historyczną lub artystyczną (obrazy, fotografie itp.).

¹⁰ T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 1999, Wydawnictwo Prawnicze PWN, s. 290.

¹¹ Mienie podlegające zabezpieczeniu zgodnie z art. 291 kpk rozumiane jest w ujęciu cywilistycznym: „Przy interpretowaniu pojęcia mienia ruchomego, w kontekście stosowania środka przymusu procesowego, należy przede wszystkim kierować się charakterem prawnym tej instytucji, jej celem. Mienie ruchome jest pojęciem normatywnym, którym posługują się przepisy procesu karnego. Nie ulega wątpliwości, że mienie ruchome przyjmuje postać rzeczy w rozumieniu cywilistycznym, skoro przedmiotem zabezpieczenia jest mienie w ujęciu cywilistycznym, a wykonanie tymczasowego zajęcia następuje stosownie do przepisów art. 217 - 235 kpk, w których właśnie jest mowa o rzeczach podlegających zajęciu. Wobec tego należy uznać, że zajęciu podlegają rzeczy ruchome, lecz nie w rozumieniu prawa karnego, tylko prawa cywilnego”. Tamże, s. 45.

¹² *Zarządzenie nr 1426 Komendanta Głównego Policji w sprawie metodyki wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez służby policyjne wyznaczone do wykrywania przestępstw i ścigania ich sprawców*, Dz.Urz. KGP z 2005, Nr 1, poz. 1; P. Starzyński podkreśla w tym kontekście: *skoro wykonanie zabezpieczenia praw majątkowych związanych z takimi dokumentami polega na ich zajęciu, to właśnie charakter tymczasowego zajęcia mienia ruchomego, jego cel, jakim jest uniemożliwienie wyzbycia się mienia, stanowi o dopuszczalności zajmowania tego typu dokumentów w trybie art. 295 kpk*, P. Starzyński, *Postępowanie zabezpieczające*, s. 48.

Zgodnie z art. 295 kpk, tymczasowemu zajęciu podlega mienie ruchome, którego podejrzany lub osoba podejrzana jest faktycznym właścicielem. Podlega mu również mienie wchodzące w skład majątku wspólnego małżonków, mienie ruchome, na zakup którego zaciągnięto kredyt lub pożyczkę, a w szczególności którego spłata jest zaawansowana w stopniu pozwalającym na zaspokojenie wierzytelności banku i uzyskanie kwot na poczet zabezpieczenia majątkowego, a także mienie ruchome, którego współwłaścicielem oprócz podejrzanego lub osoby podejrzanej jest kilka innych osób. Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego nie może jednak nastąpić na majątku stanowiącym wspólność majątkową, jeżeli pokrzywdzonym jest małżonek podejrzanego lub osoby podejrzanej.

Dokonując tymczasowego zajęcia mienia ruchomego należy pamiętać, iż spod zajęcia wyłączone są przedmioty wskazane w treści art. 829 kpc¹³.

Tymczasowemu zajęciu mienia nie podlegają także przedmioty wskazane w treści *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 16 maja 1996 r. w sprawie przedmiotów należących do rolnika prowadzącego gospodarstwo, które nie podlegają egzekucji sądowej*¹⁴, np. ciągnik wraz z maszynami i sprzętem współpracującym niezbędnym do uprawy, pielęgnacji, zbioru i transportu ziemiopłodów.

Zajęciu nie podlega ponadto mienie ruchome stanowiące własność:

- spółek prawa handlowego, innych osób prawnych, w których podejrzany lub osoba podejrzana posiada udziały lub zajmuje stanowiska;
- banków, firm leasingowych lub innych osób prawnych, a oddanych do użytkowania podejrzanemu lub osobie podejrzanej na podstawie odpowiedniej umowy¹⁵.

Obawa usunięcia mienia

Kolejnym warunkiem stosowania tymczasowego zajęcia mienia ruchomego jest obawa jego usunięcia. Musi ona dotyczyć konkretnego mienia ruchomego, które jest przedmiotem tymczasowego zajęcia¹⁶. Wspomniana obawa może być wynikiem ustaleń poczynionych przez organ procesowy, wskazujących, że osoba podejrzana lub inna,

¹³ Ustawa z dnia 17.11.1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 1964 r., Nr 43, poz. 296 z późn. zm., art. 829 kpc: „przedmioty urządzenia domowego, pościel, bielizna i ubranie codzienne niezbędne dla dłużnika i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny, a także ubranie niezbędne do pełnienia służby lub wykonywania zawodu, zapasy żywności i opału niezbędne dla dłużnika i będących na jego utrzymaniu członków rodziny na okres jednego miesiąca, jedna krowa lub dwie kozy albo trzy owce potrzebne do wyżywienia dłużnika i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny wraz z zapasem paszy i ściółki do najbliższych zbiorów, narzędzie i inne przedmioty niezbędne do osobistej pracy zarobkowej dłużnika oraz surowce niezbędne dla niego do produkcji na okres jednego tygodnia, z wyłączeniem jednak pojazdów mechanicznych, u dłużnika pobierającego okresową stałą pracę – pieniądze w kwocie, która odpowiada nie podlegającej egzekucji części płacy za czas do najbliższego terminu wypłaty, a u dłużnika nie otrzymującego stałej płacy – pieniądze niezbędne dla niego i jego rodziny na utrzymanie przez dwa tygodnie, przedmioty niezbędne do nauki, papiery osobiste, odznaczenia i przedmioty służące do wykonywania praktyk religijnych oraz przedmioty codziennego użytku, które mogą być sprzedane tylko znacznie poniżej ich wartości, a dla dłużnika mają znaczną wartość użytkową”.

¹⁴ Dz.U. z 1996 r., Nr 63, poz. 300.

¹⁵ Zarządzenie nr 1426 Komendanta Głównego Policji z 23 grudnia 2004 (zob. przyp. 13).

¹⁶ P. Starzyński, *Postępowanie zabezpieczające*, s. 274 i nast.; w literaturze przedmiotu przesłankę tę interpretuje się jako realne niebezpieczeństwo, że mienie zostanie zbyte, ukryte, oddane na przechowanie lub darowane innej osobie. Zob. też: B. Kolański (red.), R. Gawinek, T. Kulikowski, J. Masierowski, W. Palejko, D. Wiśniewski, *Metodyka postępowania w zakresie zabezpieczenia majątkowego*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 4, s. 103.

mając świadomość możliwości zajęcia tego mienia, podejmuje działania zmierzające do wyzbycia się go lub ukrycia¹⁷. O jej istnieniu świadczyć mogą wypowiedzi lub zachowanie osoby podejrzanej (podejrzanego) – anonsy prasowe o sprzedaży samochodu¹⁸ lub też wypowiedzi innych osób, np. zeznania świadków. Ponieważ większość przestępstw popełnianych jest w celu osiągnięcia korzyści majątkowej można przyjąć, że z niebezpieczeństwem usunięcia mienia mamy do czynienia niemal w każdym przypadku¹⁹.

Obawa może wystąpić nie tylko w momencie ujawnienia przestępstwa i osoby podejrzanej, ale także później, na etapie postępowania przygotowawczego prowadzonego w fazie *in pesonam*. Każda taka okoliczność powinna być udokumentowana w ustaleniach operacyjnych lub procesowych²⁰. W przepisach kpk nie został jednak wskazany sposób dokumentowania informacji wskazujących na obawę usunięcia tego typu mienia. W praktyce najczęściej stosowaną formą dokumentacji tego rodzaju wiedzy w toku postępowania przygotowawczego jest notatka urzędowa. Należy jednak podkreślić, że forma dokumentowania takich informacji uzależniona jest od ich źródła, dlatego też wiedza o zamiarze wyzbycia się mienia może zostać udokumentowana w protokole przesłuchania świadka, protokole przesłuchania podejrzanego itp. Zbieranie tego typu wiadomości należy do zadań organów prowadzących postępowanie przygotowawcze. W tym kontekście ogromne znaczenie mają działania o charakterze operacyjno-rozpoznawczym, które niejednokrotnie stanowią jedyne źródło informacji na ten temat.

W literaturze przedmiotu wymienia się jeszcze jedną przesłankę, której wystąpienie dowodzi słuszności dokonania tymczasowego zajęcia mienia ruchomego, mimo że nie wynika ona z przepisów kpk, a tym samym nie ma charakteru obligatoryjnego – tj. istotną szkodę majątkową wyrządzoną przestępstwem²¹.

Procedura przeprowadzania tymczasowego zajęcia mienia ruchomego

Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego może być – jak wspomniano – stosowane na etapie prowadzonego postępowania przygotowawczego, a także w trakcie postępowania w niezbędnym zakresie (art. 308 kpk). Zgodnie z treścią art. 295 § 2 kpk w zakresie tymczasowego zajęcia mienia przepisy art. art. 217 - 235 stosuje się odpowiednio. Oznacza to, że organy uprawnione do prowadzenia postępowań przygotowawczych dokonują zajęcia podczas czynności zatrzymania rzeczy lub przeszukania²².

¹⁷ P. Starzyński, *Postępowanie zabezpieczające*, s. 274; K. Liszewski, D. Najmoła, K. Wiciak, *Śledztwo finansowe*, s. 15.

¹⁸ P. Starzyński, *Postępowanie zabezpieczające*, s. 275.

¹⁹ Tamże; M. Kulesza, *Zabezpieczenie roszczeń na majątku podejrzanego*, „Służba MO” 1960, nr 2, s. 189.

²⁰ Zob. J. Kudrelek, *Uwagi dotyczące tymczasowego zajęcia mienia ruchomego w świetle „Kodeksu postępowania karnego” z 6 czerwca 1997 r.*, „Przeгляд Policyjny” 1998, nr 2, s. 106; B. Kolański (red.), R. Gawinek, T. Kulikowski, J. Masierowski, W. Palejko, D. Wiśniewski, *Metodyka postępowania w zakresie postępowania...*, s. 103.

²¹ J. Kudrelek, *Uwagi dotyczące tymczasowego zajęcia mienia...*, s. 106; J. Kudrelek, M. Lisiecki, *Zabezpieczenie majątkowe w postępowaniu karnym*, Szczytno 2004, WSPOL, s. 29.

²² K. Liszewski, D. Najmoła, P. Wiciak, *Śledztwo finansowe*, s. 16; P. Starzyński, *Postępowanie zabezpieczające*, s. 286 - 294; według innych interpretacji zatrzymanie rzeczy lub przeszukanie przeprowadza się wyłącznie w razie potrzeby – gdy osoba podejrzana lub podejrzany nie wydaje mienia podlegającego zajęciu lub utrudnia swoim zachowaniem jego zajęcie. Zob. także: J. Kudrelek, R. Kwasiński, *Pisma procesowe*, Szczytno 2010, WSPOL, s. 385; B. Kolański (red.), R. Gawinek, T. Kulikowski, J. Masierowski, W. Palejko, D. Wiśniewski, *Metodyka postępowania w zakresie postępowania...*, s. 104.

*Rzeczy mogące stanowić dowód w sprawie lub podlegające zajęciu w celu zabezpieczenia kar majątkowych, środków karnych o charakterze majątkowym albo roszczeń o naprawienie szkody należy wydać na żądanie sądu lub prokuratora, a w wypadkach niecierpiących zwłoki, także na żądanie Policji lub innego uprawnionego organu*²³, np. ABW. Osobę, w której dyspozycji taka rzecz się znajduje, wzywa się do jej dobrowolnego wydania. W wypadkach niecierpiących zwłoki, gdy wcześniejsze uzyskanie postanowienia prokuratora nie było możliwe – należy pouczyć osobę, która rzecz wydała, że ma prawo do niezwłocznego złożenia wniosku o sporządzenie i doręczenie jej postanowienia prokuratora o zatwierdzeniu zatrzymania. Doręczenie postanowienia o zatwierdzeniu czynności powinno nastąpić w terminie 14 dni od momentu zatrzymania rzeczy.

Przeszukanie pomieszczeń i innych miejsc jest prawnie dopuszczalne w przypadku zamiaru wykrycia lub zatrzymania albo przymusowego doprowadzenia osoby podejrzanej, a także w celu znalezienia rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie lub podlegających zajęciu w postępowaniu karnym, jeżeli istnieją uzasadnione podstawy do przypuszczenia, że osoba podejrzana lub wymienione powyżej rzeczy tam się znajdują²⁴. Na tej samej podstawie dopuszczalne jest także przeprowadzenie przeszukania osoby, jej odzieży i podręcznych przedmiotów. Przeszukanie w toku prowadzonego postępowania przygotowawczego przeprowadzane jest na podstawie postanowienia prokuratora, w wypadkach niecierpiących zwłoki zaś, gdy wydanie postanowienia przez prokuratora nie jest możliwe, na podstawie nakazu kierownika jednostki organu prowadzącego tę czynność lub na podstawie legitymacji służbowej. Organ przeprowadzający daną czynność musi niezwłocznie wystąpić do prokuratora o zatwierdzenie jej przeprowadzenia, nawet jeżeli osoba, u której przeprowadzono przeszukanie, pouczona o tym prawie nie żąda doręczenia postanowienia.

Stosując tymczasowe zajęcie mienia ruchomego, należy pamiętać także, że zgodnie z art. 218 kpk można żądać od urzędów, instytucji i podmiotów prowadzących działalność pocztową lub telekomunikacyjną, urzędów celnych oraz instytucji i przedsiębiorstw transportowych wydania m.in. korespondencji i przesyłek. Wydanie tych rzeczy może nastąpić jednak tylko i wyłącznie na podstawie postanowienia sądu lub prokuratora.

Przeprowadzenie przeszukania lub zatrzymania rzeczy musi być udokumentowane w formie protokołu, na co wskazuje wymóg art. 143 § 1 pkt 6 kpk, konieczność sporządzenia protokołu z tymczasowego zajęcia mienia ruchomego wynika natomiast z art. 143 § 2 kpk²⁵.

Sposób prawidłowego sporządzania dokumentacji z czynności zatrzymania rzeczy lub przeszukania, podczas których dokonano tymczasowego zajęcia mienia, rodzi wiele pytań. Zgodnie z dyspozycją art. 148 § 1 kpk protokół powinien zawierać:

- oznaczenie czynności, czasu i miejsca jej dokonania oraz wykaz osób w niej uczestniczących,
- przebieg czynności oraz oświadczenia i wnioski jej uczestników,
- wydane w toku czynności postanowienia i zarządzenia, a jeżeli postanowienie lub zarządzenie sporządzono osobno – wzmiankę o jego wydaniu,

²³ Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 ze zm. (art. 217 kpk).

²⁴ Tamże, art. 219 kpk.

²⁵ Tamże. Zob. P. Starzyński, *Postępowanie zabezpieczające*, s. 289; K. Liszewski, D. Najmoła, K. Wiciak, *Śledztwo finansowe*, s. 16; J. Kudrelek, R. Kwasiński, *Pisma procesowe*, s. 385 i nast.

– w miarę potrzeby stwierdzenie innych okoliczności dotyczących przebiegu czynności.

Jednocześnie, jak wskazuje art. 148 § 2 kpk, oświadczenia i wnioski oraz stwierdzenia określonych okoliczności przez organ prowadzący postępowanie zamieszcza się w protokole z możliwą dokładnością, osoby biorące udział w czynności zaś mają prawo żądać zamieszczenia w protokole z pełną dokładnością wszystkiego, co dotyczy ich praw i interesów. Zgodnie z dyspozycją art. 229 kpk protokół zatrzymania rzeczy lub przeszukania, poza wymogami wskazanymi w art. 148 kpk powinien zawierać dodatkowo oznaczenie sprawy, z którą ma ono związek, dane na temat godziny rozpoczęcia i zakończenia czynności, dokładnej listy zatrzymanych rzeczy (w miarę potrzeby ich opis), a także wskazanie polecenia prokuratora lub sądu. Gdy czynność jest przeprowadzana w wypadku niecierpiącym zwłoki natomiast – wzmianki o poinformowaniu osoby, u której czynność jest przeprowadzana, że (na jej wniosek) otrzyma postanowienie o zatwierdzeniu czynności²⁶. Protokół powinien odzwierciedlać ponadto – co podkreśla Z. Uniszewski – *wszystkie istotne szczegóły biegu wypadków na miejscu prowadzonych czynności; w przypadku przeszukania czasem byłoby trudno wskazać okoliczność bardziej doniosłą niż to, kiedy, kto konkretnie, w jakiej sytuacji i z jakiego miejsca dostał przedmiot objęty poszukiwaniem*²⁷.

Mając na uwadze fakt, że tymczasowe zajęcie mienia ruchomego realizowane jest podczas czynności zatrzymania rzeczy lub przeszukania²⁸, każdorazowo należy sporządzić protokół z przeprowadzenia tych czynności, tj. protokół zatrzymania rzeczy lub przeszukania i tymczasowego zajęcia mienia ruchomego²⁹.

We wzorach pism procesowych³⁰ wskazuje się, że w protokole przeszukania lub zatrzymania rzeczy, w części zatytułowanej *Spis i opis rzeczy*, należy wpisać wszystkie przedmioty, które zatrzymano lub odnaleziono w toku przeszukania, niezależnie od dokładnego ich opisu w protokole tymczasowego zajęcia. W praktyce tak sporządzone protokoły mogą być nieczytelne dla referentów sprawy, którzy nie brali udziału w czynnościach, zwłaszcza gdy ze względu na okoliczności sprawy przeprowadzenie przeszukania (zatrzymania) rzeczy wiązało się z koniecznością zatrzymania wielu potencjalnych dowodów w sprawie i rzeczy podlegających tymczasowemu zajęciu mienia ruchomego.

Osobom zainteresowanym należy, zgodnie z art. 228 § 3 kpk, natychmiast wręczyć pokwitowanie stwierdzające, jakie przedmioty i przez kogo zostały zatrzymane. Wydaje się, że nie będzie stanowiło błędu wpisanie w protokole przeszukania lub zatrzymania rzeczy w pierwszej kolejności wszystkich zatrzymanych rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie, a następnie dodanie wzmianki, iż podczas przeszukania zatrzymane zostały także przedmioty spisane i opisane w protokole tymczasowego zajęcia mienia ruchomego, z podaniem daty sporządzenia tego protokołu i wskazaniem osoby podejrzanej lub podejrzanego, którego mienie ruchome zajęto. Jednocześnie w protokole przeszukania lub zatrzymania rzeczy należy wpisać, które z pozycji wy-

²⁶ Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 ze zm.

²⁷ Z. Uniszewski, *Przeszukanie. Problematyka kryminalistyczna*, Warszawa 2000, Neriton, s. 150.

²⁸ K. Liszewski, D. Najmoła, K. Wiciak, *Śledztwo finansowe*, s. 16.

²⁹ W praktyce funkcjonariusze albo postępują zgodnie z powyższymi wskazaniem, albo ograniczają się wyłącznie do sporządzenia protokołu tymczasowego zajęcia mienia ruchomego.

³⁰ J. Kudrelek, R. Kwasiński, *Pisma procesowe*, s. 385 i nast.

mienionych w protokole tymczasowego zajęcia mienia zostały wydane dobrowolnie, a które ujawniono w drodze przeprowadzonego przeszukania. Wpisywanie do protokołu wszystkich rzeczy zatrzymywanych, bez względu na ich przydatność dla prowadzonego śledztwa, może sprawić, że protokół taki będzie nieczytelny, przez co utrudniona może być szybka realizacja dalszych procedur związanych z zatrzymaniem rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie, jak sporządzenie wykazu rzeczy zatrzymanych czy dowodów w sprawie itp.

Najważniejszym elementem protokołu tymczasowego zajęcia mienia ruchomego jest właściwe opisanie zajmowanego mienia. Opis powinien pozwolić na identyfikację przedmiotów. Dokonując spisu i opisu rzeczy podczas czynności przeszukania lub zatrzymania rzeczy lub tymczasowego zajęcia mienia ruchomego, zawsze należy kierować się charakterem prowadzonej czynności, tj. dowodowym lub zabezpieczającym.

Przy zatrzymaniu pieniędzy (banknotów) w sprawie dotyczącej fałszowania środków płatniczych funkcjonariusz musi spisać każdy banknot oddzielnie, podając m.in. jego serię i numer, wartość itp. W przypadku zaś zajmowania pieniędzy w związku z tymczasowym zajęciem mienia wystarczy wpisanie łącznej sumy i wyszczególnienie ilości poszczególnych banknotów składających się na tę kwotę, np. 50 tys. zł w banknotach o nominale 200 zł – 150 sztuk, o nominale 100 zł – 200 sztuk.

Sporządzając opis zajmowanego mienia, należy (w miarę potrzeby) wzorować się na opisach stosowanych w toku oględzin śledczych i w ten sposób, w zależności od rodzaju zajmowanej rzeczy, uwzględnić w opisie takie cechy, jak: rodzaj przedmiotu, rodzaj materiału, z którego przedmiot jest wykonany, stan i rodzaj zużycia bądź uszkodzenia przedmiotu, właściwości jego budowy (zestawienie części), przeznaczenie i pochodzenie, kształt, wymiary liniowe – możliwa do ustalenia powierzchnia lub objętość, ilość lub liczba sztuk rzeczy policzalnych, barwa, ciężar, konsystencja, przezroczystość, elastyczność, zapach, temperatura, numer, monogramy i inne cechy szczególne lub indywidualne oraz miejsce położenia w momencie ujawnienia³¹.

Najwięcej trudności sprawia fachowe opisanie przedmiotów przedstawiających wartość artystyczną i historyczną. Owa trudność niejednokrotnie polega nie tylko na ustaleniu wartości, ale także na potwierdzeniu autentyczności czy też wskazaniu cech pozwalających na indywidualną identyfikację takich rzeczy. W tym zakresie prowadzący czynność, o ile zajdzie taka potrzeba, może do udziału w czynności powołać biegłego. Szczegółowy opis zajmowanych rzeczy musi pozwolić na taką identyfikację przedmiotu, aby w przypadku konieczności jego zwrotu nie został on zakwestionowany.

W przypadku dokonywania tymczasowego zajęcia mienia oprócz opisu rzeczy należy podać także jej wartość szacunkową, uwzględniając stan jej zużycia i uszkodzenia. Ustalając wartość szacunkową, można posiłkować się ogólnie dostępnymi informacjami zamieszczonymi np. w internecie, na portalach, za których pośrednictwem następuje sprzedaż różnego rodzaju rzeczy itp.

Po sporządzeniu wymaganych protokołów prowadzący czynność musi podjąć decyzję co do dalszego postępowania z zajętymi przedmiotami. Zgodnie z dyspozycją art. 228 § 1 kpk przedmioty wydane lub znalezione w toku przeszukania po dokonaniu oględzin, sporządzeniu spisu i opisu należy skonfiskować albo oddać na przechowanie osobie godnej zaufania z zaznaczeniem obowiązku przedstawienia ich na każde żą-

³¹ Z. Uniszewski, *Przeszukanie. Problematyka...*, s. 195.

danie organu prowadzącego postępowanie. Zgodnie z § 215 rozporządzenia ministra sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. dotyczącego regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury³² zajęte ruchomości, a w szczególności pojazdy samochodowe, maszyny i urządzenia techniczne wymagające niezbędnej konserwacji, z wyjątkiem kosztowności, książeczek oszczędnościowych, kart płatniczych, pieniędzy i papierów wartościowych, można pozostawić u podejrzanego lub członka jego rodziny albo oddać na przechowanie osobie godnej zaufania. W przypadku podjęcia decyzji o pozostawieniu niektórych zajętych ruchomości u wyżej wymienionych osób, należy sporządzić protokół oddania rzeczy na przechowanie. Pomimo, iż przepisy prawne dają możliwość pozostawienia rzeczy u podejrzanego czy członków jego rodziny, podjęcie tej decyzji wymaga dużej rozwagi. Skoro mienie to zostało zabezpieczone, to istniała obawa jego usunięcia. Nie można zatem mieć gwarancji, że podejrzany (osoba podejrzana) nie zainicjuje działań mających na celu np. upozorowanie kradzieży, i tym samym uniemożliwienie wykonania zabezpieczenia majątkowego.

Należy pamiętać, że osobie, u której dokonano tymczasowego zajęcia mienia ruchomego, należy pozostawić jeden egzemplarz protokołu, który stanowi pokwitowanie zajętych rzeczy. W przypadku zaś pozostawienia tymczasowo zajętego mienia u podejrzanego, członka jego rodziny lub osoby godnej zaufania, należy pozostawić jeden egzemplarz protokołu oddania rzeczy na przechowanie, który także stanowi pokwitowanie.

Zgodnie z § 4 art. 295 kpk tymczasowe zajęcie mienia ruchomego upada, jeżeli w ciągu 7 dni od daty jego dokonania nie zostanie wydane postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym. Dlatego po przeprowadzeniu czynności tymczasowego zajęcia mienia ruchomego należy niezwłocznie wystąpić do prokuratora nadzorującego postępowanie przygotowawcze z wnioskiem o wydanie postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym tak, aby we wskazanym powyżej terminie prokurator mógł to postanowienie wydać. Wniosek, o którym mowa powyżej, powinien zawierać m.in. informacje o rodzaju mienia ruchomego i miejscu, w którym się ono znajduje. Wraz z wnioskiem należy przekazać zajęte kosztowności, obiegowe pieniądze polskie i zagraniczne, inne środki płatnicze (np. karty płatnicze) oraz papiery wartościowe. Jeżeli tymczasowe zajęcie mienia ruchomego nastąpiło w trybie, o którym mowa w art. art. 217 § 4 lub 220 § 3 kpk wraz z wnioskiem o wydanie postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym należy skierować wniosek o zatwierdzenie czynności przeszukania lub zatrzymania rzeczy³³.

O fakcie odstąpienia od wydania postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym należy zawiadomić podejrzanego oraz osobę, u której pozostawiono zajęte ruchomości i niezwłocznie zwrócić (za pokwitowaniem) tymczasowo zajęte mienie osobie uprawnionej. Jeżeli prokurator nie powiadomi wyżej wymienionych osób o ich obowiązku, a tym samym nie zwróci mienia, obowiązek ten ciąży na organie prowadzącym postępowanie przygotowawcze.

Omawiając problematykę związaną z postępowaniem zabezpieczającym należy wspomnieć, że nie można dokonać zatrzymania rzeczy lub przeszukania w celu zabezpieczenia kar majątkowych, środków karnych o charakterze majątkowym albo rozsz-

³² Dz.U. z 2010 r., Nr 49, poz. 296.

³³ P. Starzyński, *Postępowanie zabezpieczające...*, s. 290.

czeń o naprawienie szkody, a następnie wydania postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym, z pominięciem instytucji tymczasowego zajęcia mienia ruchomego³⁴. Takie postępowanie bowiem nie rodzi obowiązku wydania postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym w terminie 7 dni, jak ma to miejsce w przypadku tymczasowego zajęcia mienia ruchomego. Ponadto postępowanie takie z jednej strony pozwalałoby na obejście instytucji tymczasowego zajęcia mienia, którego przeprowadzenie uzależnione jest m.in. od wystąpienia obawy usunięcia mienia. Z drugiej zaś strony byłoby naruszeniem konstytucyjnie chronionego prawa własności. P. Starzyński podkreśla także, że nie można stosować zajęcia rzeczy ruchomych, które w sprawie zostały uznane za dowody rzeczowe³⁵. Dotyczy to głównie przedmiotów zajmowanych zgodnie z art. 44 kk (przedmioty pochodzące bezpośrednio z przestępstwa, służące lub przeznaczone do popełnienia przestępstwa) na poczet przypadku. *Tego typu postępowania – jak pisze Starzyński – pozbawione są racjonalności. Bezcelowe jest stosowanie środka przymusu, mającego na celu zabezpieczenie mienia ruchomego podlegającego przypadkowi, skoro jest ono już de facto i de iure zabezpieczone w postaci dowodów rzeczowych*³⁶. Inny jest bowiem cel stosowania tymczasowego zajęcia mienia, a inny zatrzymania rzeczy lub przeszukania, jeśli ma służyć odnalezieniu i zabezpieczeniu dowodów w sprawie.

W przypadku, gdy nie zachodzą przesłanki do przeprowadzenia tymczasowego zajęcia mienia ruchomego organy, którym powierzono przeprowadzenie postępowania przygotowawczego, występują do prokuratora nadzorującego z wnioskiem o wydanie postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym. We wniosku należy wskazać wszystkie ujawnione składniki mienia ruchomego i nieruchomości należące do podejrzanego i podlegające zabezpieczeniu zgodnie z art. 291 kpk.

Ogół podejmowanych czynności o charakterze procesowym, operacyjnym i analitycznym ukierunkowanych na ustalenie składników majątkowych, w szczególności pochodzących z korzyści związanych z popełnieniem przestępstwa, potocznie określanych jest jako przeprowadzanie śledztwa finansowego³⁷. Na gruncie polskich przepisów prawnych termin śledztwo finansowe odnosi się do działań podejmowanych przez służby skarbowe. Jednak aktualnie zostało ono rozszerzone na czynności prowadzone przez organy prowadzące postępowanie przygotowawcze, które ma doprowadzić do ujawnienia mienia i jego zabezpieczenia na poczet kar i środków karnych. W jego toku podejmowane są różnego rodzaju działania o charakterze procesowym i operacyjnym. Zakres i rodzaj podejmowanych działań uzależniony jest m.in. od charakteru popełnionego przestępstwa. Dlatego w śledztwie finansowym niezwykle ważnym elementem jest nie tylko prawna analiza czynu zabronionego, lecz także analiza powiązań między członkami grupy przestępczej lub innych elementów mogących mieć wpływ na ujawnienie składników podlegających zabezpieczeniu majątkowemu.

Problematyka dotycząca prowadzenia śledztwa finansowego jest dość skomplikowana. Wbrew pozorom, śledztwo finansowe nie sprowadza się wyłącznie do dokonania sprawdzeń w dostępnych bazach. Nakład pracy i zakres podejmowanych czynności

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże, s. 292.

³⁶ Tamże.

³⁷ K. Liszewski, D. Najmoła, K. Wiciak, *Śledztwo finansowe*, s. 9 - 10.

jest tak samo szeroki, jak przy prowadzonych postępowaniach przygotowawczych czy działaniach o charakterze operacyjnym, ukierunkowanych na zbieranie, zabezpieczenie i utrwalanie dowodów przestępstwa. Kilka lat temu Instytut Kształcenia Służb Państwowych Zwalczających Przestępczość Zorganizowaną i Terroryzm Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie przeprowadził wśród funkcjonariuszy Policji badania ankietowe związane ze skutecznością ujawniania i zabezpieczania mienia³⁸. Na ich podstawie wykazano m.in. nienależyte wykorzystywanie dostępnych rozwiązań prawnych w tym zakresie, niewiedzę na przedmiotowy temat oraz brak znajomości baz danych i zawartych w nich informacji. Jako przyczynę tego stanu rzeczy wskazywano przede wszystkim brak szkoleń specjalistyczno-warsztatowych. W reakcji na to w 2006 r. Centralne Biuro Śledcze Komendy Głównej Policji powołało koordynatorów do spraw zabezpieczeń majątkowych i rozpoczęło dla nich cykl szkoleń. Tematyka tych szkoleń obejmowała nie tylko aspekty prawne i praktyczne związane z prowadzeniem śledztwa finansowego na gruncie polskich unormowań prawnych: uczestnicy kursu mieli możliwość zapoznania się również z regulacjami prawnymi dotyczącymi postępowania zabezpieczającego obowiązującymi w innych krajach europejskich i zdobycia w ten sposób wiedzy na temat prawnych możliwości uzyskania informacji o składnikach majątkowych zlokalizowanych poza granicami RP. Zajęcia były urozmaicane ćwiczeniami warsztatowymi, które okazały się prawdziwym sprawdzianem z nabytej wcześniej wiedzy.

Omawiając problematykę zabezpieczenia majątkowego, warto także wspomnieć o roli utworzonego w 2009 r. Krajowego Biura do Spraw Odzyskiwania Mienia, zwłaszcza w kontekście prawnych możliwości uzyskiwania informacji o składnikach majątkowych podlegających zabezpieczeniu, a zlokalizowanych poza granicami RP. W dniu 18 grudnia 2007 r. weszła w życie decyzja Rady Unii Europejskiej 2007/845/WSiSW z dnia 6 grudnia 2007 r. dotycząca współpracy pomiędzy biurami ds. odzyskiwania mienia w państwach członkowskich w zakresie wykrywania i identyfikacji korzyści pochodzących z przestępstwa lub innego mienia związanego z przestępstwem³⁹. Na mocy tej decyzji każde państwo członkowskie zostało zobowiązane (w terminie do 18 grudnia 2008 r.) do utworzenia lub wyznaczenia krajowych biur ds. odzyskiwania mienia. Miało to na celu przede wszystkim ułatwienie wykrywania i identyfikacji korzyści pochodzących z przestępstwa lub innego mienia związanego z przestępstwem, które mogą być objęte nakazem zabezpieczenia, zajęcia lub konfiskaty w trakcie postępowania karnego. Zadania Krajowego Biura ds. Odzyskiwania Mienia realizuje utworzony w strukturze Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji Wydział ds. Odzyskiwania Mienia, który m.in.:

- *zapewnia wymianę informacji pomiędzy jednostkami organizacyjnymi Policji i innymi uprawnionymi krajowymi podmiotami oraz odpowiednimi organami państw Unii Europejskiej, dotyczących ujawniania, identyfikowania, zabezpieczania i odzyskiwania mienia pochodzącego z przestępstwa lub mającego związek z przestępstwem,*
- *współdziała z krajowymi podmiotami uprawnionymi do ujawniania, identyfikowania, zabezpieczania i odzyskiwania mienia, w szczególności z podległymi lub nadzorowanymi przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych, ministra właściwego do spraw finansów publicznych, Ministra Sprawiedliwości oraz Prokuratora Generalnego,*

³⁸ Tamże, s. 9.

³⁹ Dz.Urz. UE L332/103 z 18.12.2007 r.

- prowadzi „zbiór dobrych praktyk” oraz upowszechnianie rozwiązań sprzyjających ujawnianiu i identyfikacji korzyści pochodzących z przestępstwa lub innego mienia związanego z przestępstwem,
- opracowuje propozycje zmian w przepisach prawa regulujących problematykę dotyczącą ujawniania, identyfikowania, zabezpieczania i odzyskiwania mienia pochodzącego z przestępstwa lub mającego związek z przestępstwem,
- prowadzi współpracę międzynarodową dotyczącą problematyki ujawniania, identyfikacji, zabezpieczania i odzyskiwania mienia pochodzącego z przestępstwa lub mającego związek z przestępstwem, w szczególności z zakresie działalności Międzynarodowej Sieci Odzyskiwania Mienia Camden (CARIN)⁴⁰.

W celu ułatwienia wykrycia i identyfikacji korzyści z przestępstwa oraz innego mienia związanego z przestępstwem Biuro ds. Odzyskiwania Mienia w państwie członkowskim Unii Europejskiej może zwrócić się do swojego odpowiednika w innym państwie członkowskim z wnioskiem o przekazanie niezbędnych informacji⁴¹.

W dniu 18 grudnia 2008 r. minister finansów, minister spraw wewnętrznych i administracji oraz minister sprawiedliwości – Prokurator Generalny podpisali deklarację współpracy w sprawie współdziałania przy stosowaniu decyzji Rady Unii Europejskiej z 6 grudnia 2007 r., a następnie zawarli porozumienie w sprawie współpracy w wykrywaniu i identyfikacji korzyści pochodzących z przestępstwa lub innego mienia związanego z przestępstwem w zakresie zadań Krajowego Biura ds. Odzyskiwania Mienia (15 września 2009). Współpraca realizowana jest na poziomie centralnym i terenowym przez następujące podmioty: Prokuratora Krajowego, Komendanta Głównego Policji, Komendanta Głównego Straży Granicznej, Komendanta-Rektora Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie oraz komendantów szkół Policji, Dyrektora Departamentu Kontroli Skarbowej w Ministerstwie Finansów, Dyrektora Departamentu Kontroli Celno-Akcyzowej i Kontroli Gier w Ministerstwie Finansów, Dyrektora Departamentu Służby Celnej w Ministerstwie Finansów, Dyrektora Departamentu Wywiadu Skarbowego w Ministerstwie Finansów, Dyrektora Departamentu Administracji Podatkowej w Ministerstwie Finansów, Dyrektora Nadzoru Informacji Finansowej w Ministerstwie Finansów upoważnionego przez Generalnego Inspektora Informacji Finansowej do wykonywania jego zadań ustawowych, komendantów wojewódzkich (Komendanta Stołecznego) Policji, komendantów oddziałów Straży Granicznej, dyrektorów urzędów kontroli skarbowej, dyrektorów izb celnych, dyrektorów izb skarbowych, prokuratorów apelacyjnych i prokuratorów okręgowych.

Realizacja założeń porozumienia polega na wymianie informacji, efektywnej koordynacji i wykonywaniu działań podejmowanych przez wyszczególnione podmioty, opracowywaniu programów szkoleń i doskonalenia zawodowego, udzielaniu sobie wzajemnej pomocy w zakresie realizowanych przez strony czynności służbowych oraz inicjowaniu koniecznych zmian organizacyjnych i legislacyjnych⁴². W uzasadnieniu do zawartego porozumienia podkreślono, że skuteczność w wykrywaniu i identyfikacji nielegalnie uzyskanych korzyści i innego mienia pochodzącego z działalności

⁴⁰ www.policja.gov.pl. [dostęp: 15.01.2011].

⁴¹ Dz.Urz. UE L 322/103 z 18.12.2007 r.

⁴² www.policja.gov.pl [dostęp: 20.02.2011]. W przypadku, gdy organem prowadzącym postępowanie przygotowawcze jest Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, wymiana informacji następuje za pośrednictwem jednostki prokuratury nadzorującej śledztwo lub dochodzenie.

przestępczej może zostać zwiększona m.in. poprzez pełny dostęp do krajowych baz danych oraz rejestrów publicznych, tj. poprzez wymianę informacji uzyskiwanych, przetwarzanych i gromadzonych przez podmioty objęte *Porozumieniem*⁴³. W tym celu w Ministerstwie Finansów i Ministerstwie Sprawiedliwości powołano Punkty Współpracy odpowiedzialne za koordynację działań i efektywne współdziałanie z Wydziałem ds. Odzyskiwania Mienia Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji. Zawarte porozumienie przewiduje także opracowanie programów szkoleń i doskonalenia zawodowego, a następnie ich realizację.

W celu wypełnienia postanowień zawartych w Deklaracji współpracy z 18 grudnia 2008 r. powołane zostały ponadto trzy zespoły eksperckie: zespół prawny, zespół ds. wymiany informacji i tworzenia struktur organizacyjnych oraz ds. szkoleń i Elektronicznego Systemu Odzyskiwania Mienia (ESOM). Zespół ds. szkoleń i ESOM wspierał wdrożenie do właściwych jednostek Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, np. Policji, Ministerstwa Sprawiedliwości i Ministerstwa Finansów, programu ESOM stanowiącego niezwykle przydatne narzędzie w pracy osób zajmujących się prowadzeniem śledztw finansowych.

Postępowanie związane z ujawnianiem składników majątkowych podlegających zabezpieczeniu majątkowemu, a zwłaszcza stanowiących korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa, a przenoszonych faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym na osoby fizyczne, prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, stanowi niezwykle trudną materię. Powyżej zaledwie zasygnalizowano problem, przy czym przedmiotowe zagadnienie ze względu na skomplikowaną materię wymaga odrębnego omówienia.

Przedstawione powyżej zadania organów, którym powierzono prowadzenie postępowań przygotowawczych w związku z postępowaniem zabezpieczającym, to zaledwie próba zwrócenia uwagi na skomplikowaną materię śledztwa finansowego, a tym samym podkreślenia wagi szkoleń, wymiany doświadczeń i poglądów. Praktyka pokazuje, że wraz z rozwojem przestępczości przestępcy, ukrywając mienie czy to legalnie uzyskane, czy pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem przestępstwa, stosują coraz bardziej wyszukane i skomplikowane metody, które niejednokrotnie związane są z dostępem do specjalistycznej wiedzy. Dlatego też stałe podnoszenie przez funkcjonariuszy kwalifikacji i poszerzanie wiedzy z zakresu sposobu prowadzenia śledztwa finansowego, a tym samym profesjonalne podejmowanie i przeprowadzanie czynności w tym zakresie, z jednej strony stanowi jeden z elementów mających wpływ na zagwarantowanie wykonalności przyszłego orzeczenia, z drugiej zaś minimalizuje ryzyko odpowiedzialności Skarbu Państwa za niezgodne z prawem ich działania.

⁴³ Tamże.

Streszczenie

Pozbawienie sprawców przestępstw przychodów pochodzących z ich popełnienia należy traktować jako ważny i skuteczny element walki z przestępczością zorganizowaną. Działania takie wymagają dobrej znajomości zarówno procedur prawnych, jak i czynności związanych z ujawnianiem składników majątkowych podlegających zabezpieczeniu.

W artykule podjęto próbę przedstawienia praktycznych aspektów stosowania instytucji tymczasowego zajęcia mienia ruchomego. Poza zaprezentowaniem podstaw prawnych omawianej tematyki autorka zajęła się operacjonalizacją istniejących przepisów oraz ich implementacją na grunt praktyczny. Podjęta tematyka dotyczy istotnej kwestii działań organów procesowych prowadzących postępowania przygotowawcze. Wymaga jednak bliższego rozpoznania w celu, z jednej strony, zapewnienia skutecznego mechanizmu w walce z przestępczością, z drugiej zaś – zminimalizowania ryzyka odpowiedzialności Skarbu Państwa za niezgodne z prawem działania funkcjonariuszy.

Abstract

Depriving criminals of income coming from committed crimes should be treated as a significant and effective element of fight against organized crime. These actions require good knowledge of legal proceedings as well as practical aspects connected with revealing of property's components, which are subject to property impound. This article attempts to present the practical aspects of applied provisional seizure of property. Apart from the presentation of legal basis of the discussed subject, the author has touched the ways of making the existing legal regulations operational and their implementation on applied basis. The topic addresses an important issue related to the proceedings of trial authorities conducting preparatory proceedings. Moreover, it requires taking a closer look in order to provide effective mechanism in the fight against crime and to minimize the risk of the State Treasury's responsibility for the officers' unlawful acts.